

Ferdo Kozak:

Pri Otokarju Březini.*

Jaroměřice, kjer živi Otokar Březina, so majhno mestece v južni Moravi, pol ure oddaljene od železnice. Sredi rahlo vzvalovane zemlje gospodujejo s svojo slavnostno cerkvijo nad nepreglednimi polji in njihovimi plodnimi tišinami in vežejo lijoče, s sadnim drevjem obsajene ceste, ki so na prevalih podobne osamelim, zamišljenim romarjem. —

Našel sem Otokarja Březino pri obedu. Umaknil se je v soslednjo sobo in me pustil v delavnici samega. Svetlo pobeljena soba z dvema mizama in petimi velikimi policami knjig, ki imajo še v predsobi celo vrsto družic. Tu je zbrano vse, čemur pravimo danes svetovna literatura. Latinski klasiki in približno vse, kar je velikega napisalo angleško, francosko, italijansko, rusko, poljsko, nemško in norveško pero. Večinoma originali. Zelo bogato je zastopana angleška literatura. Potem tudi indijska itd. Poseben oddelek je odmerjen domačim, češkim delom. Nadalje dela srednjeveških mistikov, sv. pismo, evropska in vzhodna filozofija, naravoslovne knjige; v daljnih predalih kraljujejo slovarji. In z njimi v eni vrsti bogata zbirka klasikov upodablajoče umetnosti. Na mizi par sodobnih ruskih, francoskih in čeških literarnih in umetniških revij. — Na stenah pet Bilkovih lesorezov, na polici Bilkov portret Otokarja Březine. Z izrazom osredotočenega strmenja, poslušanja skrivnostnih melodij, z onkraj razodetega, je podčrtan kot romar in prerok na zemlji in ne toliko kot človek. Spomnil sem se svojega prihoda. Prvi pogled je bil poln silne, naravnost pronikajoče ostrine. Pozneje se je umaknil vzvišeni dobroti, ki je menda izraz cele sedanje Březinove osebnosti. Ljubezni polna dobrota, ki je ne kali nobena senca utrujenosti, žalosti ali resignacije, čista in svetla kakor gorska voda, ki nosi v svoji svežosti in jasnosti odsev višin svojega izvira. Njene strnjene polnosti ne ruši noben val pozemskih interesov. Imel sem vtis popolno osvobojenega duha, toda ne gospodujočega in ne obrnjenega stran od zemlje. Njega barvo in obseg najlepše podajajo njegove lastne besede: «Delajmo z ljubeznijo, kajti zavedati se

* Otokar Březina tudi pri nas ni več nepoznan, dasi nam je njega delo samo še močno tuje. Ker bi po možnosti rad izpolnil to vrzel, sem se namenil, da poizkusim preliči njegovo poezijo v slovenski jezik. Da bi dobil dovoljenje za to delo, sem pesnika obiskal in sporočam nekatere odlomke razgovora, ker se mi zde zanimivi in pomembni za nas. (Opomba pis.)

moramo, da služimo človeštvu, kakor ono služi s svojim življenjem Neznaneu.» To je os te razjasnjene osebnosti, tu slutiš obenem studente moderne religije. Pri Březini poji dva sveta: onega zunanjega, čigar najširši izraz počiva v omenjeni dobroti človeka, in notranjega, čigar posledica, oziroma odsev je deloma tudi prvi: tu sem videl silno gibčnega, živahnega duha, ki je razpel svoje obzorje preko celega pozemskega življenja, ki stoji v sodobnosti cel, do pasu, mogočno srkajoč sokove iz vseh utripov zemlje in ki je razsvetlil z bleščečo lučjo današnji kulturni, politični, socialni in gospodarski razvoj in zgnetel preteklost za tisočletja nazaj, da mu s sodobnostjo vred živi in govori veličastno, globoko, samo v sebi smotreno besedo človeške rasti, vedno v perspektivi tistih neznanih brezmejnih Skrivnosti, ki jih je obsegel njegov organizem in kjer Březina-človek molči in zvene le še spevi njegovih strun.

Komaj sva sedla, me je vprašal, ali sem poznal Ivana Cankarja. Govorila sva o njegovem življenju, kje je živel, kdaj se je stalno vrnil v domovino, kako je živel in končno o njegovi nagli smrti. *Ivan 6a*
 «Bil je velik, bil je največji genij, kar jih je imelo Slovanstvo v tem času, koncem XIX. stoletja. Genij pravim, ne samo talent. Kajti ta mož ni videl samo sveta krog sebe, pač pa je gledal globlje; njegov duh je proniknil v skrivnosti, kamor seže le genij. Zato ni videl samo stvari, ampak tudi njihovo drugo stran, njihov pomen in njihovo vzročnost. Bil je sposoben zreti platonske ideje. Kajti — saj mi gledamo na ta svet, kakor skozi razpoko. Naš neposredni pogled je omejen na vseh straneh od neznanega, ki ga le slutimo in nikdar ne spoznamo. In Cankar je gledal in živel v perspektivah skrivnosti — zato nosi vsako njegovo najmanjše delo pečat genijalnosti. Škoda, da je to deblo podsekavala beda in nemirno, težko življenje. Toda, ne smemo soditi pretrdo. Bil je pač poklican in izbran, da dá izraz človeški bolesi.» Nato sva govorila o Otonu Župančiču in njegovih sedanjih prevodih Shakespeareja, o naših literarnih in drugih razmerah. «V kolikor sem zasledoval razvoj, sem opazil, da je rodil vaš narod nenavadno veliko pomembnih mož, ki so žal v pretežni večini položili svoje talente tujini v naročje. Dali ste matematike, filologe itd. itd. Franceta Prešerna. Skoz in skoz superijoren duh, ki stoji brez dvoma v najprednejših vrstah genijev, ki jih je rodila Evropa na početku 19. stoletja. — V zunanjem orisu se mi zdi vaš narod danes še najbolj podoben našemu, od vseh slovanskih. Gledal sem slike vaših krajev in opazil isti red in čistost ljudstva, zmisel za gospodarstvo in premoženje, isto pojmovanje dela. Slovani, ki so prešli v tok zapadne kulture.» *Prešern*

K tem opazkam so se počasi priključili široki razgledi po hrvaški, srbski, poljski in ruski literaturi. Posebno zadnja je Březini zelo draga in dalj časa je razmotrival o velikem trpljenju ruskega naroda. «Zdi se mi, da je ta narod baš zato toliko trpel, ker je tako kmalu rodil take duševne velikane. Načeli in borili so se z najvišjimi problemi in vprašanji, dočim v celoti še ni bilo pravih tal zanje. Narod ni pomalem rasel.» O Puškinu je govoril s posebno ljubeznijo. «Nobeno leto ne mine, da bi enkrat ne prebral Evgenija Onjegina. Tu so že zarodki cele poznejše moderne literature.» Z ozirom na Poljake je pripomnil, da je pri njih treba upoštevati posebno tale moment: kulture kmeta še ni, dočim je močna v aristokraciji. «Zato tudi poljski umetniki po artistični strani edini dosežajo Francoze in Angleže.» Že iz teh kratkih stavkov je razvidno, da Březino intenzivno zanima posebno kulturni razvoj slovanskih narodov. Sam tudi pravi, da že več let natančno in stalno zasleduje njihovo literaturo. Ta interes ima globlje vzroke: neti ga velika ljubezen in vera v poslanstvo Slovanstva, v katerem zre v osnovah enotno zgrajeno celoto. «Jeres,» pravi, «da smo se v jezikih zadnje čase razšli, posebno od srednjega veka dalje. Toda vendar so nam osnovne besede še vedno skupne in to znači mnogo. Kdor misli, da je jezik le sredstvo za medsebojno občevanje, misli krivo in gleda plitvo. Jezik je nekaj živega, kar ima tisočletja in tisočletja globoko svoje korenine; za vsako besedo, ki je bila kdaj na svetu izpregovorjena, stoji nekje v davni preteklosti človek, živ človek s svojo dramo. Vsaka beseda znači boj; izreči jo — to je delo, ki ima za celo človeštvo svoj pomen. Zato vidim tudi v onih osnovnih deblih slovanskih jezikov, v naših skupnih besedah dokaz ene same, enotne duševnosti. Kdo ve, kakšni preroki, kakšni umetniki so jih izpregovorili pred tisočletji. Mi jih danes ne poznamo. Toda vemo pa, da jih je doživljala neka gotova celota.» In na ta osnovni, vsem večjidel skupni notranji svet «stroge nravnosti in ljubezni» opira Březina svojo vero v poslanstvo slovanskih narodov na zemlji.

Kakšno poslanstvo — to je problem, ki je podrejen Březinovu nazoru o človeštvu in njega potih. Dotaknil se ga je v bežnih orisih, natančneje le z ozirom na nekatere ureditve življenja v Evropi. «Človeštvo stremi k popolnosti in gotovo je, da jo tudi doseže. Vsaj v toliko, kolikor zmore ustvariti organizem človeškega duha, koliko zmore, pa nam ni znano, ker se razkriva njega sposobnost in zmožnost le takrat, kadar, gnan od potrebe, ustvarja nove vrednote.»